

POGLED NA POPOLNE SINONIME SKOZI PRIZMO ZVRSTNOSTI

Prispevek obravnava odnose med popolnimi sinonimi v različnih funkcijskih zvrsteh slovenskega jezika. Odnosi med izrazi in stvarmi ter odnosi med izrazi samimi se spreminjajo glede na to, v kateri zvrsti jih opazujemo. V sistemu knjižnega jezika, ki je funkcijskozvrstno razčlenjen, zato težko govorimo o »popolnih sinonimih«. Če dva izraza v neki zvrsti vendarle predstavljata vsebinsko invarianto, možnost »popolne sinonimije« v besedilih prepreči norma besedila.

The article deals with relationships between total synonyms in various registers pertaining to the Slovene language. The relationships between expressions and their referents, as well as those between the expressions themselves differ depending on the register. The system of the Slovene standard language is rich in registers. Thus it is difficult to speak of »total synonyms«. Even in the cases where two expressions in a certain register are invariants content-wise, »total synonymy« is hindered by the norms pertaining to a particular type of discourse.

0 O metodi, gradivu in namenu raziskave

Besede *letalo* in *avion*, *kokoš* in *kura* ter *področje* in *območje* so sinonimi, nemara celo »popolni sinonimi«, če kot pogoj za popolno sinonimijo štejemo kognitivno in emotivno ekvivalentnost in zamenljivost v vseh sobesedilih (Lyons 1975: 458). Par *področje* – *območje* je bil v slovenistični strokovni literaturi že opisan.¹ Vse omenjene besede sodijo po navedbah *Slovarja slovenskega knjižnega*

¹ Stane SUHADOLNIK, Območje – področje, *Jezik in slovstvo* 12/2 (1967), 66–68. Na to me je v razgovoru opozorila urednica tega zbornika, prof. dr. Ada Vidovič Muha. V času priprave članka mi Suhadolnikova obravnava tega sinonimnega para žal še ni bila znana, zato sem jo *post festum* lahko uporabila le za verificiranje svojih ugotovitev. Pri tem me je presenetila visoka stopnja ujemanja med Suhadolnikovimi in mojimi opažanji, ki se tičejo npr. frekvence, pleonastične rabe, ohlapnosti pomena, pogojev izbire ipd. Tudi vsebinsko sta se izraza v tistih virih, ki si prizadevajo za kulturo jezika, v preteklih desetletjih razvijala tako, kot si je zamišljal Suhadolnik: za to, kar ustreza njegovemu 2. pomenu (*krog, mesto, kjer kdo opravlja svoje delo; pristojnost, kompetenca, resor; veja, odsek, sektor*) se dejansko pogosteje uporablja *področje*, *območje* pa je po predvidevanjih v omenjenih virih prevladalo v Suhadolnikovem 1. pomenu (*kraj, kjer obstajajo ali kamor segajo določeni pojavi, značilnosti, vplivi; kraj, ozemlje, teritorij sploh*) in v odtenku, povezanem z vidikom moči, ki ga je po Suhadolniku zagovarjal Cigale (*meja, do katere sega oblast, moč koga ali česa*). Precej se je v vmesnem obdobju okrepila raba, ki jo Suhadolnik na koncu prispevka omenja kot enkratno (*območje okoli oči*), odstopanja pa so očitno tudi v leposlovju, seveda če tukaj raziskani korpus vsaj približno odraža rabo v sodobnem slovenskem jeziku. Obe raziskavi bi lahko služili kot primerjalna

jezika² v stilno nevtralnno besedišče knjižnega jezika. Prva dva para sta enopomenska: *letalo* ali *avion* je 'motorno zračno vozilo, težje od zraka', *kokoš* oziroma *kura* pa 'velika domača ptica s kratkim vratom in krepkim telesom'. Zadnji par – *področje* in *območje* – ima po slovarski razlagi več pomenov: 1. 'ozemlje z določenimi značilnostmi', 2. 'prostor, v katerem ima kaj svojo moč, vpliv' in 3. 'celota pojavov, stvari, na katero se nanaša, je usmerjeno človekovo delovanje, ustvarjalnost'.³ Razlika med tema dvema izrazoma je po podatkih SSKJ le v anatomiji, saj ta vir kot 4. pomen besede *področje* navaja 'omejen del telesne površine, določen po organu, delu telesa ali kaki drugi značilnosti'. V prispevku bo govor o tem, ali taki pari izrazov zares »pomenijo isto« ali pa je vendarle mogoče zaznati razlike, zaradi katerih je možnost popolne sinonimije v nekem zvrstno razčlenjenem jeziku, kot je npr. slovenski knjižni jezik, potrebno ponovno postaviti pod vprašaj.

O pomenu ni mogoče razpravljati, ne da bi opredelili, katero entiteto oziroma vrsto vsebine imamo v mislih. Pričujoči prispevek ločuje med tremi vrstami vsebine – oznako, pomenom in smislom (Coseriu 1973: 9 in sl., 1985: 42–48 ali 1992: 262–264), predvsem pa se ukvarja s prvima dvema, torej z oznako in pomenom.

Oznaka je povezava med stvarjo in jezikovnim znakom, ki ga zanjo izberemo pri govorjenju. Ta povezava ni stalna; spreminja se zato, ker jo izmed možnosti, ki nam jih ponuja jezikovni sistem, izberemo v konkretni govorni situaciji, čeprav seveda stvar sama do določene mere narekuje izbiro. Primerna metoda za odkrivanje oznake je parafraziranje.

Pomen je mesto, ki ga jezikovni znak zavzema v jezikovnem sistemu.⁴ Jezikovni znak je v sistemu konceptualna enota, definirana z opozicijami in funkcijami: kot enota obstaja le, če stoji v opoziciji do druge enote, razlika na ravnini oblike⁵ pa je v jeziku funkcionalna, če je povezana z razliko na ravnini vsebine. Če sprememba na ravnini oblike ne izzove spremembe na ravnini vsebine, to pomeni, da imamo opravka z variantami, ki na ravnini vsebine predstavljajo eno samo invarianto; v nasprotnem primeru sta enoti opoziciji. Ta razmerja ugotavljamo z metodo komuta-

študija ali gradivo za raziskavo razvojnih tendenc sinonimnih parov izrazov, vendar to nikakor ni namen pričujočega prispevka. Prej ga je treba razumeti kot neke vrste nadgradnjo Suhadolnikovega, in to z vidikov, o katerih omenjeni avtor le ugiba ali jih zgolj bežno omenja. Poudarek je na funkcijskozvrstni distribuciji in diferenciaciji sinonimov in na osvetljevanju načel in dejavnikov izbire med sinonimi nasploh. Seveda je pri branju obeh člankov nujno upoštevati teoretične in terminološke razlike.

² V nadaljevanju SSKJ. Prim. SSKJ I, 78 (*avion*), II, 590 (*letalo*), II, 362 (*kokoš*), II, 531 (*kura*^d), III, 696 (*področje*) in III, 207 (*območje*).

³ Pri *območju* se razlaga 3. pomena sicer glasi 'dejavnost, dejavnosti, kjer kdo opravlja svoje delo', kar je pri *področju* le eden od dveh mogočih podpomenov (drugi je 'dejavnost, delo v okviru take celote'), vendar je kot bolj frekventni popolni sinonim pri tem pomenu *območja* izrecno navedeno *področje* brez posploševalnega pristavka, ki bi ga po razlagi v uvodu slovarja pričakovali, če bi obstajala vsebinska razlika (prim. SSKJ I, XV).

⁴ F. de Saussure ta vidik jezikovnega znaka imenuje *vrednost* (*valeur*).

⁵ V tem prispevku termina *izraz* ali *formativ* (VIDOVIČ MUHA 2000: 18–21) v tej zvezi ni mogoče rabiti, ker se uporablja za jezikovno enoto poljubne dolžine, pri kateri je v ospredju opazovanja ravno medsebojna implikacija izrazne in vsebinske plati (HJELMSLEV 1980: 52).

cije, ki je bolj kot pri ugotavljanju semantičnih variant v rabi pri določanju variant fonemov. Če ene od enot v določenem jezikovnem sistemu ni ali če se sicer pojavlja, vendar pri tem poleg denotacije pridejo do izraza tudi njeni konotatorji v smislu Hjelmslevovih idiomatskih razlik, torej pripadnost določeni jezikovni zvrsti (Hjelmslev 1980: 107), sta primerjani enoti diverziteti. Taki enoti ne pripadata istemu sistemu in ju zato s strukturalnega vidika ne moremo primerjati, kar pomeni, da ne moremo ugotavljati enakosti ali različnosti njunega pomena znotraj istega jezikovnega sistema. Vprašanje o njunem medsebojnem pomenskem razmerju si lahko smiselno zastavimo le kot *Ali x v sistemu določene zvrsti pomeni natančno isto kot y v sistemu neke druge zvrsti?* Odgovor seveda tudi ni uporaben za strukturalni opis enega samega jezikovnega sistema.

Smisel pa je tista vrsta vsebine, ki se pojavi v besedilu, kjer jezikovni znak poleg oznake stvari⁶ prevzame še vrsto drugih funkcij: odraža govorceva duševna stanja, vpliva na naslovnika, v jezikovno sporočilo integrira védenje o stvareh, sproža asociacije z obliko in vsebino drugih jezikovnih znakov ali asociacije z drugimi besedili ipd. Smisel odkrivamo z interpretiranjem.

Z navedenimi metodami je v primernem korpusu besedil mogoče dokaj dobro analizirati razmerje med sinonimi. Pričujoči prispevek predstavlja rezultate analize uvodoma omenjenih parov sinonimov v različnih funkcijskih zvrsteh slovenskega jezika. Raziskava je potekala na podlagi korpusa, ki je bil sestavljen posebej za potrebe doktorske disertacije avtorice.⁷ Korpus obsega nekaj več kot 6 milijonov besed. V njem so praktičnosporazumevalna, publicistična, praktičnostrokovna, znanstvena in umetnostna besedila, ki so v letih 1990–1996 izhajala v slovenskih časopisih in revijah (zlasti *Delo*, *Mladina*, *Zdravje*), znanstvenem tisku (*Anthropos*, *Slavistična revija*) in kot monografije. Seznam vseh v korpus vključenih besedil je v Zorman 2000a. Z vidika funkcijske zvrstnosti je v njem največ publicističnih besedil (približno 30 %), nekaj manj je praktičnostrokovnih (26 %), najmanj pa umetnostnih (okoli 10 %). Praktičnosporazumevalni in znanstveni jezik sta zastopana skoraj enakovredno (15–20 %). Kot kontrolni korpus za oceno pravilnosti ugotovitev analize in v enem primeru tudi za izbiro najboljšega zglada je služil korpus Nova beseda Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Sinonimi v tem korpusu niso bili sistematično raziskani, ker je njegova sestava z vidika funkcijskih zvrsti manj uravnotežena.

Raziskava se je omejila na: a) odkrivanje, ali dva »sinonima« dejansko označujeta isto (če ju primerjamo v različnih zvrsteh (poglavje 1.1) ter znotraj ene same zvrsti (1.2)) in b) ugotavljanje, ali taka sinonima v resnici soobstajata v različnih funkcijskih zvrsteh in ali predstavljata le dve oblikovni varianti iste invariantne

⁶ *Oznaka stvari* je širši in drugačen pojem kot *denotacija* ali *referenca*. Omejena je na govorjenje in ne ustreza specifičnim sistemskim jezikovnim enotam. Vključuje tudi vidik variabilnosti, klasificiranja, uvrščanja v razred in vse posledice tega pri konstituiranju smisla v besedilu. Razmerje med temi pojmi je bolj obširno opredeljeno v ZORMAN 2000a: 51.

⁷ Disertacija je izšla v knjižni obliki (ZORMAN 2000a).

vsebine, ali pa so med njima razlike, zaradi katerih ju moramo šteti za opoziciji (1.3). Spoznanja tega poglavja, da v redkih primerih v določeni funkcijski zvrsti dejansko lahko govorimo o vsebinski invariantnosti dveh izrazov, je v poglavju 2 nadalje raziskano z vidika besedil, v katerih sta vsebinsko invariantna izraza uporabljena; pozornost je posvečena predvsem njuni redundantni rabi. V poglavju 3 so opisana individualna odstopanja izbire med sinonimi v besedilih posameznih zvrsti in splošnimi zakonitostmi zvrsti, nakazani so tudi vzroki teh odstopanj. Poglavje 4 prinaša povzetek spoznanj in njihovo aplikacijo na obravnavo sinonimov pri normiranju in načrtovanju jezika.

1 Opis izsledkov raziskave

1.1 Primerjava oznak istega izraza v različnih zvrsteh

Isti izraz v različnih zvrsteh lahko označuje (vsaj deloma) različne stvari, kar dokazuje analiza rabe izrazov *področje* in *območje*, če ju opazujemo ločeno po funkcijskih zvrsteh.

Področje v publicističnem jeziku označuje dejavnost⁸ – tu je govor o *področju naložb, bančništva, finančnem področju, področju šolstva, področju varovanja človekovih pravic, področju komunale, turizma, kmetijstva* ipd. V tej zvrsti je izraz *področje* lahko tudi vsebinsko izpraznjen in zato odveč.⁹ Tako rabo imamo npr. v časopisnem poročilu, ki manipulira z informacijami na račun dobrega sloga: *Vlada naj nemudoma oceni stanje na področju izvajanja strankarskega zakona, zlasti aktualna dogajanja pri določanju stanarin.*

V praktičnostrokovnem jeziku različnih strok *področje* označuje dejavnost v primerih kot *strokovnjaki z različnih področij, emocionalno, socialno in intelektualno področje, na področju estetike, strokovnjaki s področja telesne vadbe, področje teoretske fizike, ozemlje, npr. izbirali so med točkami v nižinskih področjih ali pri osebah, ki morajo potovati na področje, kjer je epidemija influence, jo lahko preprečimo z virustatikom, domet, npr. analitik oddaj na kratkovalovnem področju, v jeziku medicinske stroke tudi del telesa, npr. pri kirurških posegih v področju ganglion, trigeminusa ali lumbalnega diska*; lahko pa je tudi odveč, to je brez jasne povezave s konkretno delitvijo stvarnosti, npr. *čeprav prvi vtis kaže, da na področju opremljenosti učilnic in obnove zgradb nismo veliko naredili*, ali pa stoji namesto kakega vsebinsko ustrežnejšega izraza v primerih kot *temeljni pojmi etike so očitno prevzeti iz vsakdanjega področja in družba je področje konkurence in sodelovanja.*

⁸Oznake so tu in v nadaljevanju zaradi ekonomičnosti opisane s parafrazami, ki približno ustrezajo definicijam SSKJ: *ozemlje* za 'ozemlje z določenimi značilnostmi', *domet* za 'prostor, v katerem ima kaj svojo moč, vpliv', *dejavnost* za 'celota pojavov, stvari, na katero se nanaša, je usmerjeno človekovo delovanje, ustvarjalnost' (gl. še zgoraj op. 3) in *del telesa* za 'omejen del telesne površine, določen po organu, delu telesa ali kakih drugih značilnosti'. Tega seveda ne gre razumeti kot *področje* je *del telesa*.

⁹Raba izraza *področje* mora biti v korelaciji z dejansko delitvijo stvarnosti (npr. filozofija področje metafizike deli na transcendentalno filozofijo, ontologijo, teologijo in kozmologijo, zato je smiselno govoriti o *področjih metafizike*).

V znanstvenem jeziku *področje* označuje: ozemlje (*področje kajkavskega govora*), dejavnost (*področja njegovega znanstvenega delovanja*), domet (*temperaturno področje vžiga ali variable, definirane za področje D*); tudi tu je lahko izraz nepotreben (*na tej stopnji prihaja do horizme med akterji, saj se vsi gibljejo na področju bistvenosti ali da je njena matrica v temelju diptihalno nastavljena, tj. razprta je na področje neposredne praktične dejavnosti in na področje refleksije*¹⁰), lahko pa se tako kot v praktičnosporazumevalnem jeziku rabi namesto vsebinsko jasnejših izrazov tipa *naloga, vidik, vrsta* ipd. (*izbrano področje likovnih izrazil* (tj. vrsta), *njeno področje je področje artikulacije* (tj. naloga ali predmet raziskovanja je artikulacija) ali *kako rešiti problem, da uporaba ni področje znanosti; njeno področje je področje družbenosti ...*).

V praktičnosporazumevalni in umetniški zvrsti (vsaj v neprevodni literaturi) se izraz *področje* pojavlja tako redko, da ti zvrsti nista vključeni v pregled oznak v tabeli 1.

Tabela 1: Primerjava oznak izraza *področje* v nekaterih funkcijskih zvrsteh

publicistični jezik	praktičnostrokovni jezik	znanstveni jezik
dejavnost	dejavnost	dejavnost
	ozemlje	ozemlje
	domet	domet
	del telesa	
vsebinsko prazno	vsebinsko prazno	vsebinsko prazno
	vsebinsko ohlapno	vsebinsko ohlapno

Podobno sliko kaže tudi raziskava izraza *območje*. V publicističnem jeziku ta izraz označuje ozemlje (npr. *na območju nekdanje Jugoslavije, na vsa okupirana območja, na območju občine Tolmin, na območjih, ki jih nadzorujejo srbske sile, na ogrožena območja* ipd.), lahko pa tudi domet (*zato lahko domnevamo, da nekaterim vplivnim območjem svetovne politike, za katerimi se skrivajo pomembne veje svetovnega multikapitala, v resnici ni do tega, da bi se na Balkan kmalu vrnil mir*).

V praktičnostrokovnem jeziku označuje ozemlje (*na območju z ustrežno sestavo tal, po območjih srednje in vzhodne Evrope, na pacifiškem območju*), domet (*območje anaerobnega naprezanja, ciklonsko območje, eksploatacijsko območje, termometer z merilnim območjem 100 °C, z angleškega govornega območja*) in dejavnost (*v območje medicinske oskrbe spadajo, na območju kliničnega raziskovanja, na območju pomorske uprave*). V nasprotju s podatki SSKJ v jeziku medicinske stroke v raziskanem korpusu lahko najdemo tudi rabo *območja* za del telesa, npr. *če s steroidom prepojimo kar celotno območje, ne da bi prej jasno*

¹⁰ Govor je o tem, da likovno dejavnost po eni strani določajo orodja in ročne spretnosti, po drugi pa sposobnost samozavedanja.

določili kraj poškodbe. Taka raba je verjetno posledica delovanja zakona sinonimne atrakcije, ki sproža enak pomenski razvoj sinonimnih besed. Nekatere načine rabe, npr. v *območju žarišča* (namesto v *žarišču*) je mogoče interpretirati tudi kot vsebinsko izpraznitev, so pa bistveno redkejši kot pri *področju*.

V umetnostnem jeziku se *območje* uporablja le za označevanje dometa, torej za označevanje prostora, do koder seže vpliv nečesa, in to zlasti zaradi izkoriščanja asociacij z moč, npr.

Ne morem si kaj, da ne bi čutila moških. Fantov. Njihova telesa – zaznaš jih, ko sedijo, navidez umaknjeni iz tvojega območja. Začutiš jih, ko gledajo drugam in razmišljajo. Dobro veš za poglede težkih gradbincev, ko greš mimo odprte kanalizacije ...¹¹

Razlike med posameznimi zvrstmi so torej tudi v oznakah izraza *območje*; prikazuje jih tabela 2.

Tabela 2: Primerjava oznak izraza *območje* v nekaterih funkcijskih zvrsteh

publicistični jezik	praktičnostrokovni jezik	umetnostni jezik
ozemlje	ozemlje	
domet	domet	domet
	dejavnost	
	del telesa	
	vsebinsko prazno	

Razlike v oznakah v različnih funkcijskih zvrsteh se ne kažejo samo pri večpomenskih besedah, temveč tudi pri deklarirano enopomenskih, kot je npr. *kuverta* (prim. Zorman 2000a: 79 in sl.). Nastajajo kot posledica metaforične in metonimične rabe besed v besedilih, vprašljiv pa je način vključevanja takih poimenovanj v slovarski opis besede. Tudi precej pomenov pri večpomenskih besedah je namreč rezultat tovrstne rabe in razlika med eno- in večpomenskimi besedami se potemtakem do neke mere kaže le kot posledica načel za sestavljanje slovarskega opisa pomena.

Če primerjamo, kateri od raziskovanih izrazov (*področje* ali *območje*) se v korpusu v posameznih zvrsteh uporablja za označevanje ozemlja, vidimo, da se v publicističnem jeziku v tej funkciji pojavlja izraz *območje*. V praktičnostrokovnem jeziku medicinske stroke za oznako ozemlja prav tako prevladuje izraz *območje*, saj je *področje* tu v glavnem rezervirano za oznako dela telesa. V umetnostnem jeziku pa je nasprotno *območje* prihranjeno za izkoriščanje asociacij z besedo *moč* in v leposlovnih prevodih se za oznako ozemlja ravno obratno kot v publicistiki uporablja izraz *področje*, priznati pa je treba, da je v osamljenih primerih take rabe v korpusu večinoma čutiti tujejezični vpliv.¹²

¹¹ Irena JAKOPANEC, *Srce v ponvi*, Grosuplje: Mondena, 1996.

1.2 Primerjava oznak obeh sinonimnih izrazov v okviru ene same zvrsti

Dva sinonimna izraza v okviru neke zvrsti lahko označujeta isto, v okviru druge pa vsaj deloma ali v celoti različne stvari.

Če primerjamo rabo izrazov *področje* in *območje* v publicističnem jeziku, vidimo, da je v tej zvrsti med njima jasno razlikovanje: *področje* služi za oznako dejavnosti ali pa je vsebinsko prazno, *območje* pa za oznako ozemlja ali dometa in ni nikoli vsebinsko izpraznjeno. Zgledi so navedeni pri opisu publicistične rabe obeh izrazov v poglavju 1.1 zgoraj. V raziskanem korpusu je to ločevanje tako ostro, da celo zveze kot v *državi se na številnih področjih dogaja prenos pristojnosti* in v *državi se na številnih območjih dogaja prenos pristojnosti* niso dvoumne, kar bi pričakovali, če bi bila izraza resnično »popolna sinonima«: če je uporabljen izraz *področje*, ga je treba redno interpretirati v smislu družbenih dejavnosti, *območje* pa moramo razumeti v geografskem smislu.

Nasprotno pa v praktičnostrokovnih jezikih razlike v oznakah med *področjem* in *območjem* ni mogoče zaslediti (primerjaj podatke v tabeli 1 in 2 ter opisa v poglavju 1.1).

1.3 Soobstajanje in odnos med sinonimnimi izrazi v leksikalnih sistemih različnih zvrsti

Odnos med sinonimnimi izrazi v leksikalnih sistemih različnih zvrsti lahko določimo tako, da iz korpusa izberemo vse pojavitve raziskovanih izrazov v določeni funkcijski zvrsti, nato pa izločimo tiste načine rabe, ki jih ni mogoče šteti za del sistema: na osnovi velikih razlik v frekvenci izločimo individualne in priložnostne variante, opisane v poglavju 3, prav tako pa odstranimo primere frazeološke rabe in primere, ko je raziskovani izraz rabljen kot diverziteteta. Za diverzitetete lahko štejemo izraze v takih primerih, kot so opisani v poglavjih 0 in 2, in pa seveda, če enega od njiju v določeni zvrsti sploh ni. V tako prečiščenem gradivu pri vsaki pojavitvi posebej opravimo preizkus s komutacijo, s katerim lahko definiramo razmerje znotraj posameznih zvrsti. Enoti sta v opoziciji, če komutacija vsaj v nekaterih primerih ni izvedljiva; v obratnem primeru ju moramo šteti za isto vsebinsko invarianto. Tabela 3 prikazuje rezultate teh preizkusov.

¹²Prim. npr. Emily BLYTON, *Skrivnost prepovedane votline*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1992. V tem otroškem leposlovnem delu pri razpravljaju, kam naj se odpravijo na počitnice, beremo naslednji ugovor na željo, da bi šli nekam, kjer bi lahko opazovali ptice: »Ptice so povsod, Diana, tako da nam resnično ni treba iskati kakega posebnega področja. Barney, kaj pa ti misliš, kam pa bi ti rad?«

Tabela 3: Variabilnost razmerij med sinonimoma *področje* in *območje* v različnih funkcijskih zvrsteh pisanega knjižnega jezika

praktičnosporazumevalni jezik	diverziteti
publicistični jezik	opoziciji
praktičnostrokovni jezik	invarianta
znanstveni jezik	opoziciji
umetnostni jezik	diverziteti

V praktičnosporazumevalnem jeziku se v raziskanem korpusu uporablja samo *področje*, npr. *na marsikaterem področju si lahko še bolj uspešen ali to je področje, na katerem imam tudi sama boleče izkušnje* ipd. Ker *območja* ni, sta enoti – če seveda korpus odraža realno stanje v jeziku – diverziteti.

V publicističnem jeziku sta izraza opredeljena kot opoziciji, čeprav bi ju vsaj teoretično lahko medsebojno zamenjevali. Vendar pa značilna raba, ki jo ponazarja naslednji odlomek iz prispevka dopisnika *Dela* o ukrepih za odpravljanje nerazvitosti, dokazuje, da bi po komutaciji obeh izrazov nastala dvoumnost, ki je v prvotnem besedilu ni:

Predvsem pa bo treba prebivalcem tega območja povedati, da bo uresničenje zastavljenega projekta, ki vsebuje ukrepe, akcije in vlaganja na področjih kmetijstva, malega gospodarstva, okolja in družbenih dejavnosti, odvisno od njih samih.

Praktičnostrokovni jezik omogoča komutacijo v vseh primerih, zato enoti lahko opredelimo kot oblikovni varianti iste vsebinske invariante. V znanstvenem jeziku to ni mogoče npr. v primeru, ki ga prikazuje naslednji zgled iz psihologije: *strukturacija jaza, ki še vedno pripada negativnemu jazu, vendar ni v strogem območju onega*. Prav tako pa verjetno lahko govorimo le o *področjih dialektologije* ne pa o *območjih dialektologije*, zato sta enoti opoziciji.

V umetnostnem jeziku prevodna literatura kaže drugačno podobo kot izvorna. V izvornem leposlovju je *območje* rabljeno na način, opisan zgoraj v poglavju 1.1 in v takih primerih komutacija ni izvedljiva brez škode za vsebino. *Področje* pa je rabljeno kot diverzitet, kar dokazuje npr. opis poteka družabne igre, pri kateri vojaki zasedajo ozemlja iz sodobnega slovenskega romana:¹³

In potem se mi je začela smejati zmaga, da, skoraj bi jo lahko otipala, samo ena državica še in bi zmagala ... Opazili so, seveda, in on, črnolasi vrag, je stopil nasproti moji vojski. Razkačilo me je: ne le, da sploh ni imel interesov na mojih področjih in da ni potreboval novih ozemelj, kljuboval mi je zaradi kljubovanja samega, zaradi nagajanja – in me, seveda, zlomil, me oddaljil od zmage in smehljajeve na obrazu.

Odlomek stilistično ne deluje homogeno; nehomogenost je tudi posledica stilističnih razlik med izrazi *začela se mi je smejati zmaga, kljuboval mi je zaradi kljubovanja samega, oddaljil me je od smehljajeve na obrazu* in izrazom *interesi na*

¹³ Gl. op. 11.

področjih ... V prevodni literaturi v raziskanem korpusu *območja* ni, pri rabi *področja* pa je, kot rečeno, čutiti tujejezični vpliv (npr. *vikontesino področje so bile mondene čenče*; gl. tudi poglavje 1.2).

Podobno, čeprav nekoliko manj pestro sliko daje tudi raziskava para *letalo – avion*: v umetnostnem in praktičnostrokovnem jeziku se uporablja samo *letalo*, v praktičnosporazumevalnem in publicističnem pa oboje kot vsebinska invarianta, vendar so med njima razlike v distribuciji v besedilih, ki so prikazane v poglavju 2.

Par *kokoš – kura* predstavlja diverzitetu v publicističnem in praktičnostrokovnem jeziku, invarianta pa v umetnostnem in praktičnosporazumevalnem jeziku. Tudi tu je izbira med invariantami v besedilih opisana v naslednjem poglavju.

Komutacija v besedilih dokazuje, da v nekaterih zvrsteh obstaja samo eden od sinonimnih izrazov, v drugih so med istima dvema izrazoma razlike, ki ne dopuščajo, da bi ju prosto zamenjevali brez škode za pomen, v nekaterih zvrsteh pa se pojavljata oba izraza in sta načeloma tudi popolnoma medsebojno zamenljiva. To pomeni, da sta v leksikalnem sistemu te zvrsti vsebinsko invariantna, torej resnično »popolnoma sinonimna«. Opazovanje rabe in distribucije v posameznih besedilih te zvrsti pa odkriva nadaljnje razlike, opisane v naslednjem poglavju (2). Take primere popolne systemske sinonimije je treba tudi strogo ločevati od primerov, ko samo posamezni avtorji ne ločujejo med obema izrazoma, čeprav se v zvrsti jezika, ki jo uporabljajo, sicer kažejo razlike med njima. To je mogoče, ker so npr. v vsakdanjem govoru ali znanstvenem jeziku pomeni povečini reducirani, deaktualizirani (Coseriu 1988: 291–294), kaže pa tudi, da sistemskih odnosov med sinonimi pač ne smemo ugotavljati na podlagi enega samega besedila. Tovrstni pojavi so opisani v nadaljevanju v poglavju 3.

2 Izbira med invariantami v besedilih

Izbira med invariantami v besedilih ima lahko funkcionalno vrednost ali pa je izraz rabljen redundantno. Načini funkcionalnega izkoriščanja izbire so podrobno razčlenjeni na drugem mestu (Zorman 2000b), zato bo tukaj navedenih le še nekaj dodatnih zglede. Prva dva ((1) in (2)) prikazujeta funkcionalno enako izkoriščanje izbire med *avionom* in *letalom* v dveh publicističnih besedilih, glosi in portretu:

(1) Liberalec Vitomir Gros je tokrat ustrelil v polno. In sesul zakon, po katerem bi moral Siemens varovati naš zračni prostor. Svoj za je dal Westinghausu, kar je sicer malo prenačljeno, ker nam je ta firma zaradi domačih boljševeikov že enkrat postavila jedrsko centralo namesto radarja. Ampak boljševeiki pač niso poznali razlike, ker so nekoč menili tudi, da je Marx boljši od Karla Maya, in zdaj imajo, kar so si zaslužili – demokracijo. [...]

Ne vem pa, zakaj Gros in njegovi niso bili zadovoljni s pojasnili direktorja uprave za zračno plovbo Petra Marna. Če ne drugega, se je človek vsaj trudil pojasniti nekaj, kar se ne da pojasniti, in je pri tem stvar spretno internacionaliziral, ko je omenil še Lojzeta Peterleta in nemškega kanclerja Helmuta Kohla, ki nam je obljubil radarsko

pomoč, dobili pa smo račun za 44 milijonov mark. Toda obračunati je treba tudi z Grosom! Zaradi njega še nekaj časa ne bo radarskih sistemov in bodo kakšni trije Adriini avioni letali v prazno in kopičili izgube, mi pa jih niti opazovati pri tem ne bomo mogli.¹⁴

(2) Adria medtem odpre več mednarodnih letalskih linij in se leta 1986 po izstopu iz poslovne skupnosti Inex preimenuje v Adrio Airways. Janez na Delovih straneh polemizira s člani Jezikovnega razsodišča, ki jim domnevno tuje ime podjetja ni všeč. Jezikovno zagretost in pravni formalizem je pač težko izvažati, odgovarja Janez jezikovnim puristom, ki so mnenja, da je tuje ime letalskega prevoznika celo v nasprotju z zakonom o združenem delu. V časih, ko je aviacija v izključni kompetenci zveznih oblasti, Adria uspešno konkurira JAT-u. V svojo floto vključi nova letala airbus.¹⁵

Izbira v obeh zgledih služi vrednotenju Adriinega poslovanja; v zgledu (1) *avion* vrednost znižuje, v zgledu (2) pa *letalo* zvišuje.

Zmotna bi bila predstava, da je vzrok za učinek v etimološkem izvoru ali normativnem tretiranju obeh izrazov in da je »bolj knjižen« in potemtakem redundanten zato pač vedno izraz *letalo*. V zgledu (3) je (vsaj v prvotnem govoru, ki je naveden tu kot dobesedni navedek) v redundantni funkciji v praktičnosporazumevalni zvrsti *avion*, v zgledu (4) pa imamo ob slangovskih in strokovnih izrazih funkcionalno rabljeno *letalo*:

(3) Kočevska Reka, 18. decembra – Pred dvema letoma, ko so jo ustanavljali (17. decembra 1990), je bilo prav tako mraz in sneg je prav tako naletaval. Negotovost je visela v zraku, minister Janez Janša pa je ob pogledu na meglo in nizke oblake dejal: »Ni slabo, da je vreme slabo. Vsaj ne bo avionov.« Takratni premier še nepriznane slovenske države Lojze Peterle ga je lakonično dopolnil: »Vse skupaj mi že diši po čisto pravi, samo naši vojski.«

Danes sta se v družbi predsednika Milana Kučana, kolegov Rupla in Bavčarja ter številnih fantov v pisanih vojaških uniformah oba počutila neprimerno bolj sproščeno. Brigada MORiS, elitni oddelek slovenskih oboroženih sil, je drugo obletnico svojega nastanka slavila v povsem drugačnem vzdušju, ki mu niso več dajale pečata cevi havbic iz komaj deset kilometrov oddaljene kasarne v Ribnici. 130 vrhunsko usposobljenih fantov, samih profesionalcev, od katerih sta dva med lansko vojno proti jugoagresorjem tudi padla, zdaj predstavlja nepogrešljiv člen še ne docela dorečenega obrambnega koncepta samostojne in mednarodno priznane slovenske države.¹⁶

(4) Mi smo tisti, pri katerih sveže ideje rastejo najbolj bujno. Mi vtikamo nos in prste v vse, kar se kjerkoli dogaja [...] Mi imamo od malanja popackane roke in znamo udariti na kitaro in zapeti, da stopijo solze v oči [...] Mi raziskujemo spektre in arheologijo in krompir in letala in rozete in bomo okupirali raziskovalni tabor na

¹⁴ Vinko VASLE, Vrabec v zraku, Gros pa na karavankah, *Delo* 1992.

¹⁵ Mojca ŠIROK, Ali H. ŽERDIN, Janez Kocijančič, *Mladina* 1995.

¹⁶ *Delo*, 19. december 1992.

Kozjaku. Mi z žogo nikoli ne zgrešimo koša in gola in imamo najbolj zaljubljeno vitrino in najbolj polikane herbarije [...] Mi smo 3. Na.¹⁷

Zgled (5) izostruje sliko o funkcionalnem izkoriščanju izbire med sinonimoma *avion* in *letal*. V besedilu o interpelaciji o delu obrambnega ministra se uporabljata oba izraza, tokrat je redundantno rabljeno *letal*, funkcionalno pa *avion*. Avtor izrecno navaja, da je kot vir za navajanje obtožb uporabil gradivo za sejo parlamenta. To je verjetno vzrok, da je v opisu obtožb uporabil izraz *letal*, v svojem lastnem omalovažujočem komentarju k ministrovni obrambi pa *avion*:

(5) Opozicija ministru Kacinu očita, da je na dopust vzel dve terenski vozili in potapljaško opremo, oboje last obrambnega ministrstva. Spremstvo (dva varnostnika in potapljač) pa, da je poleg redne plače prejelo tudi devizne dnevnice, Kacin pa, da se je z zasebnega dopusta vrnil s transportnim letalom Slovenske vojske. Na dopustu se je na okrog 100.000 DEM vrednem Mercedes-Puchovem terencu po testiranju vozne zmogljivosti pokvarila sklopka. Neimenovani viri navajajo, da je bilo škode za približno 3000 DEM (poravnana je bila iz proračuna), odpravljena pa je bila tako, da so iz Ljubljane kar z letalom poslali nadomestno sklopko. Kacin se v odgovoru na te očitke spet sklicuje na vladno uredbo o varovanju, ki mu zagotavlja varovanje tudi na dopustu. O potapljaču in avionu pa nič.¹⁸

Iz navedenih zgledov sledi, da je redundantno lahko rabljen katerikoli od sinonimnih izrazov. Razlogi za izbiro so zaradi vsega, kar je bilo o razlikah med sinonimi povedano v poglavjih 1.1–1.3 in zaradi številnih izraznih možnosti besedil v glavnem težko opredeljivi (Zorman 2000b: 42). Izjemo v tem pogledu predstavljata izraza *kokoš* in *kura*, ki v umetnostnem jeziku kažeta jasne razlike v distribuciji glede na vrsto besedila: v tej zvrsti se npr. v kmečki povesti in otroški pravljici uporablja izraz *kura* (zgleda (6) in (7)), v zahtevnejših literarnih delih in literarni plaži, ki gradi na znanih vrednotah, kot je bogastvo, idilično okolje ipd., pa *kokoš* (zgleda (8) in (9)):

(6) Pred nekaj leti so bili že raztrobili, da se bosta vzela z Ježekovo Trezo, priletnim, samskega stanu naveličanim dekletom, a pozneje se je pokazalo, da so to le čenče. Trezo je pobral star vdovec na Cigonci, Kanka pa je znova razpel jadra samske barke; nihče več ni mislil na to, da bi ga še moglo kdaj žensko krilo zanesti vstran. Samotaril je v svoji koči, si kuhal in pospravljajal, redil kozo, dve kuri in mačko in pestoval svojo ljubo, razglašeno hmtadatarico.¹⁹

(7) Medtem je znova pritisnila ostra zima. Raček se je želel vrniti na nekdanji račji dvor, pa čeprav bi ga vsi ščipali in kljuvali kakor nekoč, ali pa se znova zateči k starki z mačkom in kuro. Reka se je znova prekrivala z ledom.²⁰

¹⁷ Špric: *Glasilo učencev in učiteljev Centra srednjih šol Velenje, tehniške in družboslovne usmeritve* 4 (1991/1992).

¹⁸ Ali H. ŽERDIN, *Vezana trgovina. Drnovška in Kacina čaka naporen teden*, *Mladina*, 1995.

¹⁹ Zaprta vrata, *Vaška povest*, 16. del, *Slovenske brazde: Glasilo SLS* 3 (1993).

²⁰ Christian ANDERSEN, *Andersenove pravljice*, Ljubljana: Mihelač, 1992. Zgled je vzet iz korpusa *Beseda*. Odlomek je iz pravljice *Grdi raček*.

(8) Po dobro znani poti sta zavila z glavne ceste in se kmalu približala graščini iz temno rdeče opeke, s kupolo in petelinjo vetrnico na strehi in z zvoncem v njej. Velika hiša je bila to, sreča ji je obrnila hrbet, kajti prostorna gospodarska poslopja niso bila dosti v rabi, njihovi zidovi so bili vlažni in poraščeni z mahom, okna razbita in vrata strohnela. Kokoši so kokodakale in postopale po hlevih; kolnice in lope so bile preraščene s travo.²¹

(9) To, kar je Antoine ob svojem prihodu povedal Melanie in Victoire, ki sta ga pričakovali ob kaminu, je bilo prav neverjetno. Tega se je zavedal, zatorej je počakal, da mu najprej postrežejo z juho – bilo je že pozno in dvojčici sta že odšli v svojo sobo, medtem ko je Prudent na kokošjem dvoru zapiral kokoši – potem je šele začel svojo pripoved.²²

Navedena ugotovitev o distribuciji vsebinskih invariant v besedilih posameznih zvrsti seveda velja samo za redundantno rabo tega tipa sinonimov in ni načelo, s katerim bi problem razmerja in izbire med izrazoma *kokoš* in *kura* lahko dokončno odpravili. Neobhodno je upoštevati vse, kar je bilo povedanega o zvrstni razčlenjenosti leksikalnega sistema jezika in funkcionalnem izkoriščanju besede, upoštevati pa je treba tudi razlike med individualnim in normalnim v besedilih.

3 Razlike med individualnim in normalnim v besedilih

Iz doslej povedanega sledi, da je razmerje med sinonimnima izrazoma treba presojati v okviru določene zvrsti. V besedilih pa so mogoča tudi odstopanja od ustaljene rabe in individualna raba se lahko razlikuje od prevladujoče rabe v določeni jezikovni zvrsti. Za razločevanje med individualno rabo in normo jezika je potreben je velik korpus besedil, v katerem velike razlike v frekvenci dopuščajo ločevanje splošnih zakonitosti in posameznih deviantnih primerov rabe. Odstopanje od ustaljene rabe se razen v funkcionalne namene, omenjene v poglavju 2, lahko pojavlja tudi sicer, ne da bi bilo funkcionalno utemeljeno.

Posamezni viri znotraj iste zvrsti lahko sledijo preferencam pri izbiri, ki so značilne za določeno zvrst jezika, lahko pa isto poimenujejo ravno obratno, kot je v navadi. Tako tudi v publicističnem jeziku zasledimo *področje* v funkciji oznake za ozemlje, vendar v zelo specifičnih vrstah besedil, npr. v prevodu agencijske vesti in poročilu s tiskovne konference. Nizka frekvenca priča, da gre za osamljen pojav, vrsti besedil pa kažeta, da do tega prihaja v specifičnih pogojih za izbiro: v prevodih na izbiro namreč lahko vpliva jezik izvornika, v poročilu s tiskovne konference pa govorjeni jezik. V takih besedilih se najlažje uveljavi že omenjeni zakon sinonimne atrakcije in povzroči nerazlikovanje med *območjem* in *področjem* za oznako ozemlja, čeprav časopis *Delo* sicer strogo ločuje oba izraza tako, kot kaže primer, naveden pri opisu razmerja med obema izrazoma v publicističnem jeziku.

²¹ Charles DICKENS, *Mikijeva božična pesem*, Ljubljana: Egmont, Mladinska knjiga, 1993.

²² Juliette BENZONI, *Dame iz Mediteran ekspresa I, Mlada nevesta*, Ljubljana: Mladinska knjiga, 1992.

Nekateri avtorji ali viri ne upoštevajo razlikovanja v oznakah, ki je sicer značilno za določeno zvrst. To je verjetno posledica premajhne jezikovne ozaveščenosti, ki se načeloma kaže tudi sicer v teh besedilih. V enem od strankarskih glasil npr. ni upoštevano za publicistiko značilno razlikovanje v rabi *področja* in *območja* in v besedilu, ki govori o tem, kaj bi se zgodilo, če bi jedrska elektrarna v Černobilu v času nesreče delovala s polno zmogljivostjo, beremo, da *bi bila široka območja v Evropi za dolgo časa področja, kjer bivanje ne bi bilo mogoče*.

Če se v istem besedilu pojavi potreba po dveh ali več oznakah, ki jih v zvrsti jezika, v kateri je besedilo napisano, lahko pokriva katerikoli izraz sinonimnega para (npr. *področje* in *območje* kot mogoča oznaka za del telesa, domet in dejavnost v praktičnostrokovnih medicinskih besedilih), potem nekateri pisci ali lektorji za različne oznake uporabljajo različne izraze: praktičnostrokovno medicinsko besedilo govori npr. o *temperaturi in stopnji kislosti v področju živčnih receptorjev* ali o *področjih ortopedske kirurgije* ter o *območjih submaksimalnega oziroma anaerobnega naprežanja*; razlikovanje je v istem besedilu večkrat potrjeno. Kak drug avtor pa lahko uporablja samo enega od izrazov sinonimnega para za vse oznake (npr. strokovno zgodovinsko besedilo govori o *področju Dona, gospodarskem področju, zgodovinskem področju in področju elektrifikacije*).

Individualne odklone od običajne rabe v besedilih torej lahko sprožijo naslednji dejavniki: 1. načrtno izkoriščanje funkcionalne vrednosti besede, 2. zakon sinonimne atrakcije ter 3. premajhna jezikovna ozaveščenost avtorja. Če raziskavo sinonimov omejimo na majhno število primerov rabe, opisana individualna odstopanja lahko povsem zabrišejo podobo o zakonitostih zvrsti.

4 Sklep

V prispevku so analizirani odnosi do stvari in medsebojni sistemski odnosi med sinonimi v nekaterih funkcijskih zvrsteh sodobnega slovenskega pisanega jezika. Ugotovljeno je, da isti izraz v različnih zvrsteh lahko označuje vsaj deloma različne stvari in da se za označevanje istega v različnih zvrsteh lahko uporablja drug člen sinonimnega para iz stilno nezaznamovanega fonda slovenskega knjižnega jezika. Če primerjamo uporabo obeh sinonimnih izrazov za označevanje v eni sami zvrsti, ugotovimo, da v neki zvrsti oba izraza označujeta isto, v kaki drugi pa v celoti ali deloma različno. Z vidika odnosa med izrazoma v leksikalnih sistemih posameznih zvrsti sta ista dva izraza v enem od sistemov lahko pomensko enaka (invariantna), v drugem so med njima razlike v pomenu, zaradi katerih ju moramo šteti za enoti, ki sta med seboj v opoziciji, medtem ko se npr. v tretji funkcijski zvrsti uporablja sploh samo eden od njiju, torej o njunem soobstajanju ni mogoče govoriti. Če ugotovimo, da leksikalni sistem neke zvrsti vsebuje pomensko invariantne izraze, lahko opazujemo njihovo distribucijo v besedilih te zvrsti. Izkaže se, da ni redundantno rabljen vedno isti izraz, pač pa norma besedila lahko zahteva izbiro tega ali onega. Tvorci besedil zapovedim norme lahko sledijo, lahko pa jih kršijo zaradi načrtnega

izkoriščanja funkcionalne vrednosti besede, delovanja zakona sinonimne atrakcije ali premajhne jezikovne ozaveščenosti.

Na osnovi povedanega lahko ugotovimo, da je o »popolnih sinonimih v slovenskem jeziku« pravzaprav nemogoče govoriti. Dejansko razmerje med takimi izrazi je preprosto sinteza vseh v poglavjih 1.1–1.3 opisanih razmerij. Ker se knjižni jezik nikoli ne realizira drugače kot v obliki te ali one funkcijske zvrsti in ker so znotraj knjižnega jezika pač prisotne razlike med zvrstmi, si tudi morebitnega slovarja sinonimov ne bi smeli predstavljati brez podatkov o zvrstnosti in frekveni, ki bi jih dobili iz ustreznega, zvrstno primerno razčlenjenega korpusa besedil. Če naj slovenščina še naprej uspešno opravlja vse vloge, ki jim služi jezik pri sporazumevanju, namreč da posreduje tudi informacije o govorcevih namerah, hotenjih, stališčih, mnenjih in čustvih, pa bi se morali odreči preganjanju besed zaradi njihovega etimološkega izvora ali zvrstne pripadnosti in se posvetiti poglobljanju čuta za učinek besede.

Literatura

- Eugenio COSERIU, 1973: *Die Lage in der Linguistik*. Innsbruck: Institut für Sprachwissenschaft.
- – 1985: *Textlinguistik*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- – 1988: Thesen zum Thema »Sprache und Dichtung«. *Energeia und Ergon 1. Schriften von Eugenio Coseriu (1965–1987)*. Hrsg. J. Albrecht. Tübingen: Narr. 291–294.
- – 1992: *Einführung in die allgemeine Sprachwissenschaft*. Tübingen: Francke.
- Louis HJELMSLEV, 1980: *Prolegomena teoriji jezika*. Zagreb: GZS.
- John LYONS, 1975: *Einführung in die moderne Linguistik*. München: Beck.
- Slovar slovenskega knjižnega jezika I–V*, 1970–1991. Ljubljana: DZS.
- Stane SUHADOLNIK, 1967: Območje – področje. *Jezik in slovstvo* 12/2. 66–68.
- Ada VIDOVIČ MUHA, 2000: *Slovensko leksikalno pomenoslovje*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- Marina ZORMAN, 2000a: *O sinonimiji*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.
- – 2000b: Izbira med sinonimi v besedilu: o funkcijah in dejavnikih. *Razprave Slovenske akademije znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede (Dissertationes. Academia scientiarum et artium Slovenica, Classis II: Philologia et litterae) XVII*. 29–44.

TOTAL SYNONYMY AND REGISTERS

SUMMARY

The relationships between lexical items considered to function as total synonyms reveal unexpected diversity when observed separately in various registers. The article describes the relationships between three pairs of neutral expressions with identical meaning according to their dictionary explanations, i.e. *področje* – *območje* ('area'), *letalo* – *avion* ('aeroplane') and *kokoš* – *kura* ('hen'). Sections 1.1–1.3 analyse the interrelationships between the above-mentioned

expressions in various registers pertaining to modern written standard Slovene in relation to two content aspects, i.e. the relationship between the lexical item and the object referred to during the actual speech act, as well as the relationship between the synonymous lexical expressions in the lexical systems of various registers. The analysis, carried out on a corpus, has revealed that differences occur when a lexical item appears in various registers or among various expressions used within individual registers.

When used in various registers, the same expression may denote at least partly different objects. The dictionary labels describing the Slovene *področje*, for example, do not differ from those concerning the Slovene *območje* when used in the register of practical technical communication, while when used in the journalistic register, these lexical items designate totally different things, with the Slovene *območje* being used to denote an area of influence, paraphrased as *domet* for the purposes of the present article (cf. tables 1 and 2 in section 1.2).

From the point of view of the lexical meaning in the lexical systems pertaining to individual registers – with the lexical meaning being established during the process of commutation – the usage within a register may reveal that two lexical items may, within a register, exist as variants of an invariable content (a similar phenomenon may be observed with phonemic variants), that, within a register, the usage of only one of the lexical items is acceptable (the so-called phenomenon of diversity) or that they are given different meanings and, structurally speaking, function as oppositions (cf. table 3 in section 1.3). The diversity between the lexical items *področje* and *območje* is revealed in the register of practical communication, which does not even use the lexical item *območje*, while the two items function as oppositions in the journalistic register, where they cannot be interchanged in examples such as *na področju kmetijstva* and *na kmetijskih območjih* or *v državi se na številnih področjih dogaja prenos pristojnosti* and *v državi se na številnih območjih dogaja prenos pristojnosti*, for *območje* denotes a geographical area, while *področje* refers to an area of activity. Content-wise, the two expressions are interchangeable in the register of practical technical communication.

A similar situation may be observed also within the lexical pair *letalo* and *avion*. The registers of art and practical technical communication only use the expression *letalo*, while the registers of practical communication and journalism treat the two items as content invariants. The diversity of the lexical pair *kokoš* and *kura* is revealed in the registers of journalism and practical technical communication, while the registers of art and practical communication treat the two items as invariants.

In terms of cognitive and emotional equivalence, only content invariants may be regarded as total synonyms. The so-called total synonymy observed between two lexical items is thus limited to particular registers only. Section 2 analyses such examples from the point of view of text selection. The analysis reveals differences in distribution. The selection between two content invariants in texts pertaining to a certain register therefore depends on the function of the expression in the text. The use of the expression may be either redundant or functional. The effect is not established by the register to which the text belongs but rather by the norms and functions governing in the text. It cannot be said that the same content invariant is constantly used either redundantly or functionally. The expression *avion* is used redundantly in example 3, while example 5 reveals the redundant use of the expression *letalo*, with both texts pertaining to journalism. The functional usage of the expression *avion* is illustrated in examples 1 and 5, while that of the expression *letalo* is illustrated in examples 2 and 4. In artistic texts, the redundancy of the lexical pair *kokoš* – *kura* is determined by the text type. Thus, the rural tale and children's fairytale prefer the expression *kura* as illustrated in examples 6 and 7, while more demanding literary works and junk literature opt for *kokoš* as illustrated in examples 8 and 9.

The influence of foreign languages and lack of linguistic awareness enhanced by the law of synonymic attraction and possibly also by a skilful exploitation of the effect of a particular expression lead to deviations from collective use in certain texts (cf. section 3). The individual

instance of use can be distinguished from the general one on the basis of frequency differences in a large corpus of texts.

The relationship between total synonyms in the system of the Slovene standard language is a synthesis of all the described relationships. It is therefore impossible to imagine a dictionary of synonyms without information concerning register and frequency. The Slovene language will successfully fulfil its communicative role, i.e. that of expressing the speaker's intentions, wishes, points of view and emotions, only if language purism based on the etymological origin or register appurtenance will be replaced by a more refined and insightful feel for the effect of individual expressions.